

ЗАМАНБАП САБАК ЖАНА АГА КОЮЛГАН ТАЛАПТАР

СОВРЕМЕННЫЙ УРОК И ТРЕБОВАНИЯ К НЕМУ

Аннотация: Макалада сабак жана заманбап сабакты өтүүгө коюлган талаптар тууралуу айтылат. Андай талаптар окуу процессин жакшыртууга салым кошоору белгиленет. Автор заманбап сабак жөнүндө сөз кылаардан мурда сабак деген эмне, сабактын кандай түрлөрү бар, заманбап сабак деген эмне жана заманбап сабакка кандай талаптар коюлушу керектигин жазат. Мындан сарткары, автор, макалада заманбап сабакты уюштуруунун технологиясына да токтолот.

Аннотация: В статье пишется об организации урока и о требованиях организации современного урока. Также отмечается, что таких требований уроков улучшает учебный процесс. Для того чтобы, раскрыть темы, автор остановился основных понятий как урок, виды урока, современный урок и требований современного урока. А также в статье написана технология организация современного урока.

Abstract: The article is written on the organization of the lesson and the requirement of the modern organization of the lesson. It is also noted that such claims lesson improves the learning process. In order to reveal the theme, the author stood as a lesson of the basic concepts, types of lesson, a lesson and a modern requirements of a modern lesson. And in an article written by the modern technology organization of the lesson.

Түйүндүү түшүнүктөр: сабак, сабактын түрлөрү, сабактын типтери, заманбап сабак, заманбап сабакка коюлган талаптар, окутуунун технологиясы.

Ключевые слова: урок, виды урока, типы урока, современный урок, требований современного урока, технология обучения.

Key words: a lesson, a lesson types, types of lessons, modern lesson, a lesson of modern requirements, technology education.

Ар бир мугалим окуучуларды сапаттуу окутуу тарбиялоого канчалык даражада профессионалдуу мамиле жасоосу өзүнүн педагогикалык устаттыгын, ишмердүүлүк багытын, ишенимин жана жалпы маданиятын өркүндөтө ала тургандыгынан көз каранды. Мектептеги билим берүүнүн сапатын жаңылап жакшыртуу маселелерине

окуучулардын билимдеринин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүнүн сапатын кескин түрдө жогорулатып, алардын окууга болгон милдеттенмелерин күчөтүү, жоопкерчиликтерин сездирүү, окуу, таанып-билүү ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү башкы милдет болуп эсептелет.

Мындай милдетти мектептерде практикалык жактан иш жүзүнө ашыруу — өз ишинде мыкты ийгиликтерди камсыз кылууга карата алдыңкы педагогикалык жана инновациялык тажрыйбаларды системалуу түрдө иликтеп үйрөнүү, жалпылоо жана жайылтуу даярдыгын талап кылууда. Анткени алдыңкы педагогикалык жана инновациялык тажрыйбаны топтоо, аны жалпыга жайылтуу коомдук өнүгүүнүн башкы белгилеринин бири болуп эсептелет. Инновациялык алдыңкы тажрыйба мугалимдин окуучуларды окутуу жана тарбиялоонун объективдүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн канчалык даражада туура пайдаланып иштей тургандыгынан кабар берет [1].

Ал эми ошол окутуу-тарбиялоо процессинде логикалык бир бүтүндүктү камтыган, бир нече этаптардан түзүлгөн, натыйжа чыгарууга мүмкүн болгон окутуу процессинин бир бөлүгү **сабак** болуп эсептелет. Мугалим менен окуучунун окуу ишмердүүлүгү белгилүү бир өлчөмдө сабак учурунда калыптанат. Ошондуктан окуучуларды даярдоонун сапаты көпчүлүк учурда сабакты өтүүнүн деңгээли анын мазмуну жана методикалык толуктугу сабактагы түзүлгөн атмосферадан аныкталат. Сабак окуучуга билимди, билгичтикти эле камсыз кылбастан, баланын аң сезимин, чыгармачылыгын калыптандыра тургандай чыныгы кызыгуусун ойготуусу керек. Төмөндөгүдөй түрдө берилген бир нече көрсөтмөлөр мугалим үчүн заманбап сабакты уюштурууга жардам болушу мүмкүн.

Сабакта убакытты жана материалдарды туура бөлүштүрө билүү – сабактын максатына жетүүгө ылайыкталган туруктуу багыт катары саналат.

Төмөндө убакытты бөлүштүрүүгө карата көрсөтмөлөр берилет:

Сабактын 0-7 мүнөтү	Кылдаттык мүнөтү. Мугалимдин концентрациясындагы белгилүү бир күчтү талап кылат.
Сабактын 8-23 мүнөтү	Туруктуулукка жана көңүл буруунун концентрацияланышына көбүрөөк басым жасалуучу учур.

Сабактын 24-30 мүнөтү	Көңүл буруу мезгили акырындап төмөндөп, каталардын үстүнөн иштөө күч алат. Теориялык иштен практикалык мисал, маселелерге жана башкаларга өтүү талап кылынат.
Сабактын 31-45 мүнөтү	Сабакка коюлган максатты ишке ашыруу менен (мугалимдин өздүк каалоосуна, чыгармачылыгына) байланышкан учур.

Жогорудагыдай ырааттуулук менен сабакты даярдоону уюштурабыз:

Сабакка даярдануу: - теманы тактоодон; - теманын окуу курсундагы алган ордун аныктоодон; - тема боюнча сабак кандай негизги түшүнүктөргө таянаарынан башталат.

Сабакты максаттуу багыттоодо мугалим өзүнө жана окуучу үчүн атайын өзүнчө милдеттемелерди аныктап алуу керек. Буга байланыштуу окуучунун позициясына арналып сабактын окутуучу, өнүктүрүүчү жана тарбиялоочу функциялары белгиленип коюлат.

Окуу материалдары пландаштырылат. Ал үчүн: - сабактагы коюлган максатка жетүүгө жардам берүүчү, темага ылайык адабияттарды тандоо керектелет; - окутууда төмөндөгүдөй максаттарды ишке ашыруу үчүн тапшырмаларды тандоо керектелет: - жаңы материалды түшүнүү ж.б.; - окутуудагы тапшырманын үч багыты боюнча «жөнөкөйдөн татаалга карай» принцибинин негизинде тапшырманы берүү;

Тандалып алынган материалдарды топтоштуруу, б.а. окуучулардын жаңы маалыматты кабыл алууда алардын пассивдүүлүгүн эмес, активдүүлүгүн ойготуу үчүн сабакты уюштурууда тандалып алынган материалдардын кандай ирээттүүлүк менен берилээри аныкталууга тийиш.

Окуучулардын ишмердүүлүгүн көзөмөлдөөнү, тактап айтканда, эмнени көзөмөлдөө керектигин пландаштыруу; кантип көзөмөлдөө керектигин жана көзөмөлдөөнүн, текшерүүнүн жыйынтыгы максаттуу, багыттуу болууга тийиш.

Окуу материалдарын даярдоо (көрсөтмө куралдарды, таратылып берүүчү материалдарды ж.б.).

Үйгө берилүүчү тапшырманы эстен чыгарбоо керек: алардын мазмуну жана кантип аткаруу керектиги боюнча көрсөтмөлөрү менен.

Сабактын мындай түрү менен даярдалышы мугалимдин өздүк дептеринде үч негизги бөлүмдөргө: формалдык; мазмундук; аналитикалык болуп бөлүнүп жазылышы керек [3].

Сабактын түрлөрүнө жана аларга мүнөздөмө бере кетсек.

Лекция-сабак. Лекцияда мугалим окуу материалдарын системалык, логикалык түрдө берип, сырткы фактыларга жана кубулуштарга, илимге, маданиятка жана искусствого кызыктырат.

Семинар-сабак. Мектеп семинарынын негизги белгилери болуп: пландын негизинде окуучу-

ларды өз алдынча иштөөгө даярдоо, семинардын планындагы суроолорду талкуулоо, жыйынтыгын чыгара алуу эсептелет.

Мектеп семинары негизинен төмөндөгүдөй үч формада өткөрүлөт:

Эркин. Теманы болжолдуу бөлбөстөн.

Реферативдүү. Докладчылар алдын-ала дайындалып, даярданышат.

Аралаш. Пландагы суроолор эркин талкууланат, ал эми калган бөлүмдөрү бөлүнөт.

Диспут-сабак. Диспут-сабактын негизги милдети болуп кандайдыр бир проблеманы чечүүдө окуучулардын ар түрдүү көз караштагы пикирлерин ачуу жана андай көз караштарды ар тараптуу анализдөө. Диспут-сабак негизинен кандайдыр нерсени талдап, аны окуп-үйрөнүүдө көп маанилүү теманы камтыган предметтерде өткөрүлөт.

Ошол эле учурда бир предметти толугу менен дискуссия кылып өткөрүүгө болбойт. Себеби, ар бир предметте сабакты дискуссия аркылуу бергенде натыйжасыз болуп калуучу материалдар болот. Ар бир диспут-сабакка кылдаттык менен даярдануу керек.

Конференция-сабак. Конференция адатта илимий, маданият, техника жана искусство чөйрөсүндөгү жаңы жетишкендиктер менен кабардар кылуу же андай чөйрөдөгү маалыматтарды жалпылоо, материалдарды системалаштыруу максатында актуалдуу ири теманы окутуп-үйрөтүүнүн чегинде өткөрүлөт. Белгилүү болгондой, конференция алдын-ала даярдык менен окуучуларга же катышуучуларга маалымдалат.

Конференция теманын мазмуну боюнча диафильмдердин, кинофильмдердин, слайддардын, фотоиллюстрациялардын, приборлордун жана алдын-ала таратылып берилген материалдардын жардамы менен коштолот.

«Пресс-конференция» сабак. Пресс-конференция белгилүү бир теманы кайталап жыйынтыктоочу сабак катары өткөрүлөт. Класс эки бөлүккө бөлүнүп, бир бөлүгү пресс-борбор катары тааныштырылса, экинчи бөлүгүндөгүлөр жалпы саясий же башка журнал гезиттердин кызматкерлери катары роль аткарышат. Ар бир группанын өзүнчө кызыккан чөйрөсү болот.

Көпчүлүк учурда пресс-конференция мугалимдин ачылыш сөзү менен башталып, талкуулануучу тема жарыяланып, пресс-борбордун кызматкерлери жана чакырылган «журналисттер» тааныштырылат.

Пресс-борбордогу андан кийинки иштин жүрүшүндө окуучулар теманын айланасындагы талаш-тартыш болгон маселелерди, кызыктырган суроолорду беришет.

Иштиктүү-оюн сабак. (сюжеттүү-оюн сабактар). Бул сабакта реалдуу жашоодогу ар түрдүү кырдаалдар чагылдырылып өтүлөт. Бул жердеги негизги ролду окуучу ойнойт. Окуу материалдарынан сюжет тандалып алынып, мисалы, инженердин, экономисттин, илимпоздун ж.б. окуучуларга ар кимдин ролдору бөлүштүрүлүп берилет.

Иштиктүү-оюн сабагы өтүлгөн материалдарды же бир чоң бөлүмдү кайталоо, жалпылоо үчүн өткөрүлөт. Сюжеттик-рольдук оюн окуучуларга бөлүштүрүлүп берилген рольдор боюнча да топторго бөлүп, мисалы, негизги ролдорду ойноочулар, кошумча ролдогулар ж.у.с. ойнотулат.

Ролдук оюндун негизги милдети болуп – окуучулар өздөрү реалдуу проблеманы көтөрүп чыгуу менен аларды чече билүү.

Иштиктүү-оюн – мугалимдин бардык предметтерди окутуудагы колдонулуучу күчтүү жана активдүү педагогикалык каражаты. Бул өзгөчө кандайдыр бир темадагы турмушта кездешкен реалдуу карама-каршылыктарды окуучунун жекече кызыкчылыгын эске алып чечүүдө алда канча алгылыктуу. Иштиктүү оюн сабагы окуучуга дүйнөнү башка адамдын көзү менен карай алуу мүмкүнчүлүгүн берет.

Зачет-сабак. (топтук формада өткөрүү). Зачет-сабак белгилүү бир тема боюнча окуучулардын билим, билгичтик, көндүмдөрүн текшерүүгө арналып, ар түрдүү формалар менен өткөрүлөт. Мындай сабакты өткөрүүнүн алда канча алгылыктуу методу болуп топтук формасы эсептелет.

Чыгармачылык-сабак. Чыгармачылык сабак өтүлгөн темаларды же чоң-чоң бөлүмдөрдү кайталап, жалпылаштырууда окуучулардын чыгармачылыгын өстүрүү, берилген тапшырманы аткарууда, талкууга катышууда жана башка деңгээлдерди текшерүү үчүн өткөрүлөт. Сабакты өткөрүүнүн мындай формасы ар түрдүү, бирок алда канча алгылыктуу түрү болуп топтук формасы эсептелет.

Акылга чабуул-сабак. Бул сабак негизинен чоң теманы же бөлүмдү кайталап, темадагы негизги проблеманы чечүүнүн жолун издөө үчүн өткөрүлөт. Мындай сабактын негизги милдети болуп – окуучулардын билим, билгичтиктерин демонстрациялоо эмес, алынган билим, билгичтиктерди проблеманы чечүү үчүн колдонуу эсептелет. Акылга чабуул окуучулардын ой-кыялдарын, элестетүүлөрүн толук ачып берүүнү талап кылат [3].

Ал эми заманбап сабак жана ага коюлган талаптар тууралуу айта турган болсок, ал төмөндөй аткарылууга тийиш.

Заманбап сабакка коюлган дидактикалык талаптар – билим берүү маселесинин бүтүндүгүн, алардын өнүктүрүү жана тарбия берүү маселелери менен байланышын так формулировкалайт.

I. Дидактикалык талап

- Билим берүүнүн милдетин жана анын толук элементтерин, тарбия берүү, өнүктүрүү милдеттери менен болгон байланышын так формулировкалоо;

- Окуучуларды даярдоонун деңгээлин эске алуу менен окуу программасына жана сабактын максатына коюлган талаптарга ылайык сабактын оптималдуу максатын аныктоо;

- сабакта же билим берүүнүн башка этаптарында окуучулардын билим, билгичтиктерин калыптандырууда илимий билимдерди өздөштүрүү деңгээлин прогноздоо;

- сабактын ар бир этабында окуучулардын коллективдик, ошондой эле максималдуу өз алдынчалуулуктарын активдештирип, кызыктырып жана аларды контролдоо үчүн сабактагы алда канча алгылыктуу методдорду, ыкмаларды жана окутуунун каражаттарын тандоо керек;

- сабакта бардык дидактикалык принциптерди ишке ашыруу;

- билим алууда окуучуларга бардык шарттарды түзүп берүү [5].

II. Сабакка коюлган психологиялык талап: Сабактын психологиялык талабы:

1. конкреттүү окуу предметин жана конкреттүү сабакты окуп үйрөнүүнүн чегиндеги окуучунун өнүгүүсүн долбоорлоо;

2. сабактагы теманы окуп үйрөнүүгө жана жасалган иштердин күтүлүүчү натыйжасына карата максаттуу психологиялык шарт;

3. окуучулардын өнүгүүсүн камсыз кылуучу психологиялык-педагогикалык каражаттарды колдонуунун тигил же бул методикалык ыкмаларын кароо;

III. Сабакка коюлган гигиеналык талап

1. температуралык режим;
2. абанын физикалык-химиялык абалы (желдетип туруу зарылчылыгы);
3. жарыктандыруу, жашылдандыруу;
4. коопсуздук эрежелери;
5. Ишмердүүлүктөрдүн алмашып турушу (лабораториялык, практикалык, графикалык, угуу, физиологиялык кыймыл ж.б.);

6. Физкультминутанын өз убагында жана сапаттуу өтүп турушу;

7. Окуучунун иш ордунда отуруу абалынын туура сакталышы;

8. Мектептеги мебелдердин окуучулардын боюна туура келиши.

IV. Сабақты өтүүнүн техникасына қоюлган талап

- Сабак окуучуларды окууга, тарбияланууга багыттаган кызыгууну жараткан эмоционалдык түрдө өтүүгө тийиш;
- Сабактын темпи жана ритми мугалим менен окуучунун натыйжалуу иш аракеттеринин жыйынтыгына жеткирүүсү керек;
- Мугалим менен окуучунун өз ара мамилелеринде толугу менен педагогикалык такт жана педагогикалык оптималдуулук сакталууга тийиш;
- Активдүү чыгармачылык иштерде бири-бирине жардамдашуу, ийгилик каалоо атмосферасы коштолуп турушу керек;
- Мүмкүнчүлүккө жараша окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүндө окутуунун ар түрдүү методдорун, ыкмаларын колдонуп туруу керек;
- Мектептин бирдиктүү орфографиялык абалынын сакталышын камсыз кылуу ж.б.

Демек, сабак – бул окуу-тарбия процессин уюштуруунун негизги формасы. Ал окуу процессинин натыйжаларынын сапаты сабакты уюштуруунун деңгээлинен көз каранды. Ошондуктан сабакты талдоо дидактиканын негизги маселелеринен. Азыркы учурда сабакты талдоо маселелери боюнча дидакттар, методисттер тарабынан ар кандай схемалар сунушталып, мектеп практикасында колдонулуп келүүдө. Сабакты талдоо ма-

селелери боюнча адабияттарды үйрөнүүнүн жана бул багыттагы иш тажрыйбаларды жалпылоонун негизинде учурда заманбап сабакты уюштуруунун материалдары кеңири колдонулууга тийиш.

Адабияттар:

1. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери –Б.: «Педагогика», 2003. Б. 5.
2. Заманбап түшүнүктөрдүн жана терминдердин кыскача сөздүгү.-2 чыгарылышы. Н.Т.Бунимович, Г.Г.Жаркова, Т.М.Корнилова ж.б.; Түзүүчү жана жалпы редакция. В.А.Макаренко. – М.: Республика, 1995.
3. Ибирайым кызы А., Мамбетакунов У.Э., Осипова Н.Н. «Мектепте информатиканы окутуу». Информатик мугалимдер үчүн окуу колдонмо. – Б., 2015-ж.
4. Рахманкулова С.И. Путешествие в страну компьютеров. Ташкент, “Узбекистон Миллий Энциклопедияси”, 2002, с.144, илл.
5. Руководство для учителей по curriculumу “Информационно-коммуникационные технологии” для 1-9 классов, Рахманкулова С.И., Касымалиев М., Мамбетакунов У.Э., Ибирайым кызы А. Второй проект образования, 2008.